

**
*

בימי סער ומאבק הובא לפנינו הרעיון להוציא לאור את שיריו של א. א. יוסקוביץ הי"ד. פנינו לתברים וידידים והקימונו ועד לשם כך, אולם מסיבות שהזמן גרמן לא יכולנו לשתף את כל ידידיו ומעריציו, שהיו נכונים לתת את ידם למעשה זה. מכלל אלה שבאו לעזרתנו אנו רואים חובה להודות לדבסדן (שטוק) וש. י. פנואלי שבדקו בנחלת המשורר וערכו אותה לדפוס. ויזכרו לטובה ועד אגודת הסופרים העברים והסתדרות המורים על עזרתם.

תהא חוברת זו זכרון ומצבה לאחד מרבים, שהבטיח הרבה ונקטף בעודו באבו בידי זדים, בגולה, במסע הרצח של הנאצים.

בשם הועד

שלמה פרבר

לתולדותיו

אברהם איסר יוסקוביץ נולד בשנת 1909 בפיונטניצה. אביו, ר' שלמה מנחם יוסקוביץ, היה שוחט וחזן, תלמיד-הכס ויראשמים, בעל קול ערב וחוש מוסיקלי מפותח. היה מחבר ניגוני תפילה וניצח על מקהלה בבית-הכנסת. אמו גם היא חוננה בקול ערב וביופי והיתה אשה משכילה וחכמה ואהובה לבריות. בן ארבע שנים נכנס אברהם-איסר לחדר והתבלט בלימדיו. מקטנותו הצטיין בקולו הערב והיה משתתף במקלהת אביו, ובן חמש שנים היה שר בת סולו. בן שמונה נכנס לשיבה בלומז'ה, ופה חזו לו עתידות בתורה, ואמנם למד בה עד הגיעו לגיל חמש-עשרה. ועתה הודיע פתאום לאביו, כי רצונו ללמוד בגימנסיה. תחילה התנגד אביו, אך באחרונה נתן את הסכמתו שילך לביאליסטוק ללמוד ב"תחכמוני", בית-הספר התיכון שגם התלמוד נלמד בו. הכוונה היתה כי ילך לברלין לבית-המדרש לרבנים, כחפץ אביו לראות את בנו גדול בתורה ומשמש ברבנות. אך מקץ שנה אחת של לימודים ב"תחכמוני" עבר הנער לוילנה ונכנס לבית-המדרש למורים, "תרבות" והיה בו מטובי התלמידים, אם כי תנאי חייו היו קשים, שכן פרנסתו היתה ממתן שיעורים. הוא השתלם בשפות, למד נגינה בפסנתר, כתב שירים שנדפסו בבימות שונות ("העולם", "הדואר", "גלים", "זרמים"). וכן חיבר קומפוזיציות מוסיקליות. בשנת 1930 סיים חוק לימודיו בבית-המדרש למורים ונשלח מטעם "תרבות" להורות בבית-הספר אשר בפלונסק. פה הצליח מאד בעבודתו, אך הפסיקה כעבור שנה אחת וחזר לוילנה, כדי ללמוד בקונסרבטוריון שבה. בימי לימודיו אלה המשיך גם בעבודה ספרותית, היה מתרגם שירים עממיים מאידיש לעברית, חיבר להם מנגינות והפיצם בבתי-הספר. בשנת 1939 התכונן להוציא בוילנה עתון עברי בשם "המנוף". באותם הימים הודיעני במכתביו כי כבר הגיעה שעתו לעלות לארץ-ישראל. והנה פרצה המלחמה, ווילנה נכבשה בידי הליטאים. בימי השלטון החדש למד הוא עד מהרה את הלשון הליטאית על בוריה והזמן על ידי המיניסטריון הליטאי לתרבות להרצות ברדיו וילנה

על מוסיקה יהודית. שידורים אלה אפשר היה להאזין להם גם בארץ־
ישראל, בכל יום שלישי וחמישי. הוא גם ניצח על המקהלה של ראדיו
וילנה. עם הכיבוש הנאצי היה בגיטו יחד עם אביו. ידידיו הנוצרים,
שעבדו יחד אתו בראדיו וילנה, המציאו לידין תעודות „אריות“.
עיניו הכחולות, שערותיו הזהובות ולשונו הצחה בפולנית ובליטאית
הטעו את רואיו להאמין, כי מן ה„אריים“ הוא. אך נמצאו מלשינים
שגילו סודו והוא נרצח בידי החיות הנאציות. היתה לו שעת־כושר
להימלט מוילנה ולצאת חוצה לארץ בשנת 1940, כשהרוסים כבשו
את וילנה, אבל רגש רחמיו ומסירותו לאביו הזקן החלש גבר בו
ולא עזבהו. כי הוא היה טהור־נפש ואצילות קרנה מכל הוויתו. קומתו
הישרה והיפה, ראשו המתולתל תלתלי זהב, מצחו הגבוה ועיניו
הכחולות הביעו תום חוהר ושיקפו נפש זכה.
תהא נשמתו הטהורה צרורה בצרור חייהן של כל נשמות
קדושים וטהורים מישראל שקידשו את השם.

נחמה יוסקוביץ־מליניאק

בשער הנגינה

א

ירשתו של א. א. יוסקוביץ היא נחלה קטנה — צרור־שירים, אלומת־מנגינות, קומץ־מאמרים. אך היא נחלה נאמנה — הבודק עיקרה, היא שירתו, מוצא ציר־קבע בחליפות־העראי של נושאים ומוטיבים. היא הראייה, שבה משתקפים ניגודי־היסוד שבעולם ושבנפש, המציאות והחלום, לא כצמד־כוחות הניצבים זה כנגד זה ונאבקים זה בזה, אלא כשכבה עליונה על גבי שכבה תחתונה, בחינת אפר־הממשות המתערם על אש־החזון ומדעיכה והיא, באחרית־יקודה, פורצת וחייה, ופריצתה היא בכוח־הפלא והיא־היא הפלא עצמו. קר־ראייה זה כשם שמציאותו מלמדתנו מה בו במשורר עצמות־פנים, מהות, כך העדרו מלמדנו מה בו במשורר סרח־השפעה, גרר, וודאי עדות טובה היא לו, אם הקו הזה מצוי, לרוב במובלט וקצת במובלע, כמעט בכל שיריו.

ב

מראה־המציאות בא על ביטויו בציורים, מהם שנעשו מכבר כמטבע בשירתנו. פעמים המטבע הוא מלה אחת בלבד כמו, למשל, התיבה: שממון, שהוא מגלגל בה בדברו על שממון שחור או שממון־נצח־שעות; או, למשל, התיבה: אַלם, שהוא מגלגל בה בדברו על עלבון־אַלם, על היד הקמוצה בדוי־אַלם, על אלם־ככי וכדומה. וכן, למשל, תמונת הדמדום ובן־לויתו הצל, בדברו על כנף־דמדום, קינת אמש, על המית הלב והשתוחחותו בהאַסף צללי שחור, עם רדת־ליל; או על בדידות באפסי־חלד, שממון־עד, ואבדן תקוה, ותיבה קטנה: עד גם לה כמה גילויים: בודדי־עד, יגונות־עד. והצד השוה בכל אלה הוא עוצם כוחם של השממון, האַלם, הצל להשליט עצמם על עולם ונפש, ושליטתם כשליטת־עד.

ודוק: כשליטת־עד ולא שליטת־עד ממש, כי תמיד מבצבצת

ועולה השכבה התחתונה. כנגד אֶלֶם־בְּכִי יִגִּיחַ אֶלֶם־שֶׁשׁוֹן, דַּמְעַת־גִּיל ; כַּנְגֵד יִגְנוֹת־עַד יִפְרְצוּ רִנְיֵי־נִצְחִים ; כַּנְגֵד צַל־הַשְּׁאוּל הַנִּשְׁקֶף בְּבֶרֶק עֵין הַעוֹלָל, יִתְלַקַּח בְּאִפְלוּלִית־הַתְּעוֹמָה שְׂבִיב הַתּוֹם וּיִתְנַעְרוּ עַרְגוֹנוֹת נִשְׁכָּחִים. שֶׁכֵּן הַשְּׂבִיב הַנִּידָח אֵין לוֹ כְּלִיהַּ וּמִשִּׁיגִיחַ מִסְתַּר־יֵהֲאִפְלֶה תַחֲלָבָה בּוֹ כֹל שֶׁלֹּהֶב־הַחֲזוֹן הַנִּדְעָכֶת. דְּבִקּוֹתוֹ שֶׁל הַמְּשׁוֹרֵר בַּהִיכֵל הַנְּגִינָה וּסְפִירָתָה לּוֹחֶשֶׁת לוֹ, כִּי הַשְּׂבִיב הַזֶּה חֲבוּיִ בַּנְּגִינָה וְעַל־כֵּן יִרְאֶה לָנוּ אֵת הַפְּרִיצָה שֶׁל אֹר־הַחֲזוֹן הַנִּחַנֵּק לַתּוֹךְ מַחֲשָׁכֵי הַמְּמִשּׁוֹת הַחֲזוֹנָת כַּגִּיחָה בְּכּוּחָהּ וּמְכוּחָהּ שֶׁל הַנְּגִינָה.

ג

אִמְרָנוּ : אֹרֵךְ נַחֲנֵק, וְחֻבָּה שְׁנֵאֵמַר : אֹרֵךְ גִּזּוּ. אִמְנֵם, הַמְּשׁוֹרֵר יִדְבֵר עַל כִּיבוּי־הַמְּדוּרָה, אֵךְ הוּא יִדְבֵר גַּם עַל עֵי־רִמְץ וְהַבְּהוּב־רִשְׁפִים, וְאֵם בְּמִרְדֵּי־אִשׁוֹ יִרְאֶה אֵת אַחֲרוֹן זִיקֵי הַנְּעוּרִים מִתְּפּוּגָּ וְכֹלָה, עַד שֶׁהוּא מֵאֲפֵר וְהוֹלֵךְ, הֵרִי מִתַּחַת לְעֵרִימַת־הָאֵפֶר מִתְּנוּסָה הִיכֵל־הַחֲלוּם שְׂבוּ תַבְעֵר מְדוּרַת־הַקֶּסֶם וְתַפְיֵץ אֹרֵךְ פְּלֵאִיָּה הַרְבֵּי. וְלֹא תִימָה, כִּי כְּאוֹרַחַת מִצִּוְיָהּ בְּטוֹרֵי־הַשִּׁירִים הָאֵלֶּה הִיא הַתִּיבָה : גִּזּוּם. כִּי אִם הַמְּשׁוֹרֵר יִתְנֶה מֵרֵ גוֹרְלוֹ כַּעַץ נוֹבֵל בִּיגוֹן שֶׁלְכַת, הֵלֵא יִדְעֵנוּ מִפּוֹ כִּי צִיץ כִּיסוּפִים פּוֹרַח בְּגֵן סַתְרִים, גֵּן הַלֵּב ; וְאִם הַמְּשׁוֹרֵר יִתְנֶה שְׂכוֹל גוֹרְלוֹ וְכִסְמֵל לוֹ מִחֻזֵּה הַנְּזִירוֹת אֲשֶׁר בְּגֵן נְעוּלֵי וּבְנִזְיוֹ לֹא יִרְאֶה, הֵלֵא נִשְׁמַע מִפּוֹ עַל הַגֵּן הַטְּמִיר אֲשֶׁר בְּגִנְזִיּוֹ הוּא טְלוּל חֲסִדִים וְזוּהָר, וְעַל זְלוּזֵי הַמּוֹרִיקִים עוֹד בְּגֵן הַשּׁוּמֵם וְיוֹנְקִים מִגְּנוּי־הַתְּפֹאֶרֶת, כֶּשֶׁם שֶׁנִּשְׁמַע עַל חֲלוּם־הִילָדוֹת אֲשֶׁר כִּבֵּה וְעַם זִלְעָפוֹת שְׁחוֹר יִצְפוּ וְיַעֲלוּ גְנוּי־הַתְּהוֹם. וְגַם עֵתָהּ בְּבוֹאֵי לְתֹאֵר אֵת נְקוּדַת־הַפֶּלֶא, שְׂבֵה הָאֹרֵךְ הַגִּזּוּ מַגִּיחַ מִחֲבוּיוֹ, הֵרִי כְּלִי־הַפֶּלֶא הִיא הַנְּגִינָה וְעַל־כֵּן יִדְבֵר עַל הַחֵן הַנִּפְלֵא אֲשֶׁר יֵד יוֹדַע־נֶגֶן מְרַעֵפָה מִגְּנוּי־הַנֶּפֶשׁ, וְכִסְמֵל הִיא עֲצֻמַּת הַרוּשֵׁם שֶׁל נְאוּם ח. נ. בִּי אֵלֵךְ שׁוֹכֵה לִשְׁמַעוּ וּבַתְּאֵרוּ אֵת הַנְּאוּם יַעֲמִיד אֵת גְּאוֹן־שִׁירָתָנוּ כְּכַנּוֹר בְּרוּךְ־גִּזּוּם בַּתְּהוֹם־הַלֵּב הַיּוֹדַע לִסְחַפְנוּ, אֲדִיר־פְּלֵאִים, לְמַקְדֵּשׁ־חֲלוּמוֹתָיו.

וְאִם כֵּךְ נִתְפַּס כּוּחָהּ שֶׁל הַמוּסִיקָה הֵרִי כְּמוֹבְנִים־מְאִלֵּיהֶם הֵם הַנִּיבִים : עֲנַב־פֶּלֶא, רִנְן־פֶּלֶא מִמְעִינּוֹת הוֹד, וְלֹא נִתְמָה לְרֵאוֹת אֵת עֲצֵם הַנְּגִינָה כַּתְּשׁוּקָה לְפִלְא־הַגְּאוּלָּה וְאֵת הַנְּאוּם הַנּוֹכַח שֶׁל בִּיאֵלִיק כַּעֲנַבֵּל פּוֹ נוֹגֵן, כְּצִלִּיל־פְּלֵאִים הַבֵּא מְרוֹם, וְאֵת הַצִּפְיָה לְצִלִּיל־נְגִינָה כְּצִפְיַת דְּרוּכִים לְקִרְאָת מַגְע־אֱלֹהִים. וְלֹא עוֹד, אֵלֶּה הָרֵאִיָּה הַזֹּאת מְטִילָה אֹרֵךְ מִיּוֹחַד עַל שְׂגִירוֹתָהּ שֶׁל תִּיבָה אַחַת וְקִטְנָה : רוֹן לְרִיב

צירופיה, אם רון אושר המשמח אלהים ואדם, אם סערת הרון בלב, כשם שהיא מטילה חן מיוחד על בת צמד: און (שלהבת און — עלומי רון; להב ואון — גל הרון). עד כמה המשורר כרוך בחיבה אחרי התיבה הזאת אתה למד מתוך שימושה בגלגול-חמודות של כתובים. הגה יאמר: ברון שאבתי מים בששון ממעינות היקר, והוא גלגול-הכתוב: ושאתם מים בששון ממעינות הישועה; והנה יאמר: וברן יחד ענבלי ערב, והוא גלגול-הכתוב: ברן יחד כוכבי בוקר.

ד

שירתו רובה רשות היחיד ומיעוטה רשות הרבים, אך גם בה מקיים עצמו קו היסוד. בדברו על דור קרוב — מאבק העם בארצו יאמר כי יש יד הצופנה כל אנקת דם בגנוי האומה להייתה לעדה ביום פלאות; ובדברו על דור רחוק — גבורת החשמונאים יאמר, כי בתוכנו נדם רון הפלא, סאון דמי המכבים, אך עוד שפונים עמנו כוחות רבים. כאן וכאן לא קשה לראות נקודת-חיבור לתפיסה הביאליקית, אך קל גם לראות את נקודת-החיבור לראייתו המיוחדת: נגינת-הפלאות היא הממרידה את היקוד העלום על האפר הגלוי ומתגלית כנס המולד החדש. והרי הנס הזה נמצאו לו ביטויים מיוחדים הצמודים לתיבה: לא חר. הלא המשורר ידבר על שביל לאחר יאוש, על זיו פלא כלאחר-כלות, וביחוד יאמר: ולאחר בלות פקדתני. אילו ביקשנו מפתח לעולמה של השירה הזאת ונמצא לנו בתיאור הפסנתרן העיוור אשר אצבעותיו מגששות במיתרים ותרות אחרי מוצא-סתרים אל האור; אילו ביקשנו מפתח לנפשה של השירה הזאת ונמצא לנו בארבע השורות:

אָתָּה גָּנִי בְּצִרְיָה, לֹא רַב וְלֹא אָתָּה,
 תּוֹעָה גְּנֵיב דְּקִמָּה, נוֹדַד בּוֹדַד בְּסִקָּה,
 רַב פְּלָאִים סְדִבְרִי, שְׁסוֹן קָסֵם בְּצִיר אֹן,
 מִתְהוֹם גְּנֵינִי תְּרִשִׁיף תְּרִישִׁית תְּמִית קֶרֶן.

ממשות של יתמות, בדידות, תעייה ומתחיתה חזון-קסמים גנוו אשר שער פריצתו מכלאו הוא שער-הנגינה.

דב סדן

עלם בהיר עינים

בוילנה העיר מקוסמת-אגדות והנוטת-מסורת התהלכו צעירים פעומי-רוח מחלומות חוזרים ונשנים ואין פתרונים להם. שם בין כתלי ישיבת ר' מילא ובחדרי בתי-המדרש למורים ובאלמי-האוניברסיטה ובבית-הקונסרבטוריון, בין החברה המדעית העברית והמוזיאון ע"ש אנסקי ו"ידישער וויסנשאַפּטלעכער אינסטיטוט" והסתדרות "החלוץ" וקיצוני ההכשרה לקראת ארץ-ישראל ו"בונד" ו"ביתר" ו"ארץ ודרור" ו"פרייהייט" ושאר בתי-לימודיות ובתי-פוליטיות, רבו וגדלו ותפחו חלומות ומאויי-גדולה וגאולה ועצמת-יצירה כענני הסתיו של ליטא האפורה, כשלגי חורף של צפון, כזרמי הויליה לעת אביב וכלילות הבהירים של וילנה. צעירים מישראל ושאינם מישראל עברו על פתח הבית, שבו גר בדורו מיצקביץ, ולבם מפרכס לצאת, ועברו על שער החצר שבה גר בשעתו אנטוקולסקי הפסל, ונפשם פרכסה לצאת, ועברו במקום שבו נרצח המשורר ווייטר, ושערותיהם סמרו ממגע השראה; ועל פסלו של מוניושקו עברו והנה מנגנת גם בתוכם איוו נימה. ונגינותיו של ה"בעל-בית'ל" מסלסלת הויליה, ואלון-בכות מעל קברו של גר-הצדק פוטוצקי פורש כנפים כבתפילה, והמוח המאובן של ספרית שטראשון הוגה מאליו; וקולו של "האריה" הצפוני המת עודו זועם; ושבילי אנהותיו ותקוותיו של מיכ"ל לא דשאו עד אותו יום; והמצי"ר מאנה עודו מסתכל מראש הרים ב"חסידה חשרת אבר וכת גו" וחולם על כנפים ושר "משאת נפשו"; ופונארי בעת ההיא לא בית-קברות להמוני-ישראל אלא נאות דשא ויער חלומות ומאויים. הנה לפניך, אדם צעיר, מיטב כיסופים ומבחר חלומות, תפוש בהם במנגינת לבבך, אחוז בהם בשירת נפשך, כטוב בעיניך חלום!

ובין שאר צעירים התהלך שם א. א. יוסקוביץ, עלם בהיר עינים וזהוב-שער ונפשו קן חלומות וזהירים. יש שאחד החלומות מפרכס לצאת מקנו בשיר ויש שרב הסתום מן המפורש ואין בו כדי אותה מנה של הגיון שהשיר חייב בו והחלום עולה בצליל. כי וילנה, בהירות ופשטות והגיון הם מסורתה וגם חוק למשורריה בכל הדורות.

שגם הם בבחינת „מתנגדים“ ואינם משתעבדים בדבקות לצורה
הטהורה וליפה כשלעצמו מאז דורותיהם של אד“ם הכהן ויל“ג ועד
ז. שניאור ועד משוררי „יונג ווילנע“ — גם רומנטיקים שבהם
„מתנגדים“ הם, „פרושים“ משאך התפעלות ומהתלהבות יתר ומעשית
פננים של פולחן לצורה הטהורה של השיר.

על כן שירו של יוסקוביץ גילוי מרובה מסתרו, הגינו מרובה
מרגשו, רגשו מרובה מרחשושי הסתומים. כל שמצליחה בינת אדם
לעקור מתוכו ולהרגישו בהירות ולתפסו ברורות — ענין הוא וחומר
הוא לשיר, שמתלבש בו הרגש בתמונות. כל שעמוק מזה — מה ידע
השיר? כל שגבוה מזה — מה יפעל בו השיר? גובה שמים ועמוקה
משאלו אין הבעה להם אלא במוסיקה, שחרצובות זרו לה והגיון אינו
מחייב אותה, ואין לפניו אלא מה שהיא עצמה מטילה עליה מן החוק
הפנימי ומן החרצובות הסמויות בפני עיני בשר וגלויות לעיני רוח.
ויוסקוביץ בשתיקן פעל ועשה — בשירה ובמוסיקה, שר וניגן
חליפות. שיריו כאילו שירים־לעת־מצוא הם, שירי שעה על מעשים
שהיו ומאורעות שארעו. הנושא המזדמן הוא שדובב את יוסקוביץ,
ולנושא שבו, אל נפשו הוא, לא הספיקו לו שנותיו הצעירות שיגיע
אליו במגע־מיתרים. לא היה נעמם של החיים עליו כל הימים. מגעם
של החיים בנפשו היה קשה, לא שירי; חמור, לא מוסיקלי; זועם,
לא בעינים בהירות ולא בעינים שוחקות. גישושים ונסיונות ראשונים
באותם התחומים שבין שירה ומוסיקה לא רפו ולא ליטפו. לא עברו
ימים מרובים ואיזה סרקזם דבק בדיבורו של יוסקוביץ ובהליכותיו.
נשכו החיים והשיב להם עקיבותיו, עקיבה תחת נשיכה. אך שירו לא
נשתנה, שארו בו הרוך והזוך והערגה והחלום, כמהלך בשביליו של
מיכ“ל שעדיין לא דשאו בוילנה, כמחקה אחר אורחותיו של המצייר
מראדושקוביץ שלבו במזרח והוא בצפון, כשואף אירה האחרון של
וילנה העברית שעדיין לא הוצנה כולה, הוא רך ומשורר ומוסיקאי
המגן על עלמות של עלם בהיר עינים.

ש. י. פנואלי

פגישות אחרונות

א

בבואי לזילנה בשנת ת"ש, פגשתי את א. א. יוסקוביץ (שכבר הכרתיו מתרפ"ז, בסמינר למורים „תרבות“ וראשית הכרתנו בהוצאת חוברת בשם „הד“) ופגישתנו על המדרכה הוילנאית. היה יום סגריר, דלף טורד, בוך, שמים עכורים, ובלב — קדרות ומבוכה. חידשנו במקצת זכרונות מתקופת לימודנו בסמינר וסיפרנו איש לרעהו על מצבו ותכניותיו. מצבו היה עלוב למדי — גם כשרונותיו והכשרתו המצוינת לא עמדו לו לזכות במקום עבודה מתאים. מטבעו היה אסטניס, עדין־נפש, רחוק מן הצעקנים והמדפקנים, ולפיכך לא הסתדר כראוי. הוא עבד כמורה לעברית בבית־ספר פרטי, ושכרו פרוטות. שבהן היה צריך לפרנס את עצמו ואת אביו הזקן, שדאג לו כל הזמן. רק אחרי המהפכה המדינית בליטא נשתפר מצבו החמרי במקצת — קיבל עבודה הלקית בראדיו הוילנאי כמורה לשירים פופולריים.

במשך שנת ת"ש עסק גם בעבודה עתונאית. — היה אחד מסופרי „אידישע שטימע“ שיצא בקובנה, ובמשך השנה פרסם בו כמה מאמרים ורשימות על חיי התרבות בוילנא, וכן פרסם משהו בעתונות הוילנאית. רק בסתר חלמנו על הוצאה עברית. אותה שנה החליטו הסופרים העברים בליטא יחד עם הסופרים העברים הפליטים מפולין בוילנה להוציא קובץ ספרותי עברי. התחיל להתקבל חומר ועד שמרכנו „תרבות“ בליטא מצא דרכים לבצע את המפעל, חלו שנויים מדיניים בליטא, שערערו כל פעולה תרבותית־ספרותית בעברית. יום ואני בקובנה, קיבלתי מידי מנהל מרכז „תרבות“ את כל החומר בשביל הקובץ הספרותי, שיהא שמור תחת ידי. יוסקוביץ היה שותף לרעיון זה, ובעזבי את וילנה השארתי את כל החומר בידו.

יוסקוביץ היה קשור בכל נימי נפשו בספרות העברית. עם חסימת האפשרות לפעולה עברית, לא היה גבול לכאבו, כאב נאמני לשוננו ותרבותה: רוסיה הסובייטית הגיעו בה לידי פריחה כל הלשונות והספרויות הלאומיות, אפילו של העמים הנחשלים ביותר, הבשקירים

והקירגיזים, ורק הלשון העברית הוטל עליה חרם. רקמנו תכניות
שונות והשלינו את עצמנו באמונה, כי יוסר החרם והיצירה הספרותית
העברית תחודש גם במדינה הזיא.

לפני עלותי לארץ־ישראל, באתי להפרד מעם יוסקוביץ — הוא
התרגש מאד ועיניו היו דמועות. הדיבור היה קשה עלינו. הוא שמח
כי סוף־סוף ניתנה לי האפשרות לעלות, אך הרגשתי את צערו
הנוקב, על שנגזר עליו להשאר בוילנה. הוא הוציא את מחברת שיריו,
שנדפסו ושלא נדפסו עדיין, והניחה לפני.

נח פניאל (פלנטובסקי)